

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 8, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Kadın perspektifli bir İslami yorumlama biçimi olarak
Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi**

Sultan Yavuz Özınanır

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Haziran 2016

DOI: 10.1501/Fe0001_0000000156

Bu makaleyi alıntılar için: Sultan Yavuz Özınanır, “Kadın perspektifli bir İslami yorumlama biçimi olarak Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi” *Fe Dergi* 8, no. 1 (2016), 118-130.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/15_9.html

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Kadın perspektifli bir İslami yorumlama biçimi olarak Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi
Sultan Yavuz Özınanır*

Bu makale, İslam'ı kadın perspektifiyle yorumlayan veya kendi deyişleriyle İslam'a atfedilen kadın karşıtı argümanları İslam'ın kendisiyle çürütmeye çalışan Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi'ni ele alıyor. Çalışmada İnisyatif üyeleriyle yapılan görüşmeler aracılığıyla, İnisyatif üyelerinin bir dizi başlıkta yaptıkları çalışmalar ve bu çalışmalar esnasındaki deneyimleri odak noktasına alınmaktadır. İnisyatif'in kadına dönük şiddete ilişkin hangi çalışmaları yaptığı, bu faaliyetlerin hem İslami çevreler hem de seküler feminist çevreler tarafından nasıl değerlendirildiği ve anlamlandırıldığı anlaşılmasına çalışılıyor. Bu görüşmeler aracılığıyla son yıllarda şekillenmeye başlayan yeni Müslüman aktivist kuşağın izi sürülmeye çalışılıyor.

Anahtar kelimeler: İslami feminizm, kadın, şiddet, dindarlık, feminizm

Muslims Against Violence Towards Women as an interpretation of Islam from women's perspective

This article discusses The Initiative of Muslims Against Violence to Women who interpret Islam with a women's perspective, or in their own words who are trying to disprove the anti-women arguments attributed to Islam within Islam. The article focuses on the activities and the experience of the members of the Initiative, by interviews with the Initiative members on a series of issues. The activities of the Initiative against violence towards women, how these activities are considered and evaluated by Islamic circles, and by secular feminist circles are asserted. With these interviews, an understanding towards a new Muslim activist generation is developed.

Keywords: Islamic feminism, women, violence, religiousness, feminism

Giriş

İslam'ı kadın hakları perspektifiyle yeni bir okumaya tabi tutan ve bu bağlamda kadına yönelik şiddetle mücadele etmeyi ilke olarak benimseyen Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi (KŞKMİ), bu çalışmanın konusunu oluşturuyor. Konuyu seçme nedenlerim arasında, İslam'ı kadın hakları bağlamında tartışan bu yeni okuma biçiminin hem kendine Müslüman diyen insanlar (özellikle erkekler) arasında hem de feministler nazarında nasıl bir etkisi olabileceğini merak etmem ilk sırada geliyor.

Türkiye'de geleneksel İslamcılıktan ayrı ama İslam'a yaslanan yeni bir aktivist damar şekilleniyor. Özellikle 28 Şubat 1997 darbesinin yaşandığı dönemde resmi ideoloji ile çatışan bir şekilde karşımıza çıkan İslamcılıktan ve onun görünen yüzü olarak başörtülü kadınların mücadelesinden yoğun olarak etkilenmiş fakat onu aşan ve dönüştüren bir hareketin nüveleri bugün pek çok farklı toplumsal mücadele başlığında karşımıza çıkıyor. Bu damar, anaakım İslamcılığın genellikle beraber tanımlandığı iktidar partisi AKP'den farklı ve ona muhalif bir konum içinden toplumsal hayatın pek çok veçhesine ilişkin söz ve eylem üretiyor. Bu kuşak, 1980'li ve 1990'lı yılların mücadelesi olan İslamcı kadınlardan beslense de, bu hareketten farklı bir kadın hareketinin temellerini atıyor ve kendi sözlerini söylemek istiyor. Mücadelelerini geçmişteki İslamcı kadınların aksine sadece Kemalist ideoloji ile değil, aynı zamanda İslamcı erkeklerle karşı da veriyor ve kendilerini İslamcı değil Müslüman olarak adlandırıyorlar. Bunda, gelişmekte olan hareketin feminizm, sosyalizm, ekolojizm gibi farklı toplumsal hareketler ve ideolojilerle eklemlenmiş ve çok yönlü bir hareket olmasının da etkisi var. Söz konusu kadınlar, dindar olarak da özgürleşebileceklerini ispatlamaya çalışırken, bir yandan da kadına şiddet, aile içi emek tartışmaları, vicdani red, Ermeni soykırımı, mülteciler, Kürt meselesi gibi pek çok politik konuda tartışma yürütüyor ve aktivist olabiliyorlar. Bu da mağdur, suskun, itaatkar veya gerici, yobaz, kadın özgürlüğüne dolayısıyla kendi özgürlüğüne düşman, başörtülü Müslüman kadın stereotipini yıkıyor. Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi, çalışmalarını kadına karşı şiddet ile sınırlıyor olsa da bu yeni aktivist kuşağı temsil eden az sayıdaki örgütten biri olması sebebiyle çalışmaya konu ediliyor.

* Yüksek lisans öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Kadın Çalışmaları

Çalışmada, öncelikle kadın perspektifli bir İslami yorumlamanın dayanabileceği bazı temel kaynaklar üzerine kısa bir giriş yapıyorum. Ardından ise Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi'nin aktivistleriyle yapılan görüşmelere yaslanarak, AKP iktidarı, değişen İslam algısı, seküler gruplarla bir araya gelip gelmedikleri, feminizm hakkındaki görüşleri hakkında bazı çıkarımlarda bulunuyorum. Çalışmada, Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi'nin çalışmalarının ötesinde, bu İnisyatif içinde bulunan kadınların kadına şiddet dışındaki toplumsal olgular ile ilgili neler düşündükleri de sorularak yukarıda bahsettiğim birbiriyle eklemlenen farklı mücadele alanları ile ilişkilerini de açığa çıkarmaya çalışıyorum. İslamcı kadınlar üzerine daha önce yazılan bazı önemli eserlerin yokluğu makalede dikkat çekebilir. Bu kaynaklar, benim çalışmamla bağlantılı olmakla beraber, çalışmanın genel yapısı sebebiyle bu makalede kıyıda köşede kalacaktı. Söz konusu çalışmalar daha çok 1980'li ve 1990'lı yıllardaki İslamcı kadın hareketine yönelik olduğundan ve benim çalışmam "yeni bir aktivist damar" olarak gördüğüm bir hareket üzerine odaklandığından, bu çalışmaları kendi çalışmamda dahil etmek geniş ve detaylı bir tartışma yürütmeyi gerektirecekti. Gerek çalışmanın kapsamı, gerek zaman kısıtlılığı bunu yapmama engel oldu. Diğer çalışmalara saygısızlık yaparak, zorlama bir şekilde onları çalışmamda eklemeyi de uygun bulmadım.

Çalışma, İnisyatif üyesi olan üç isimle Aralık 2015 tarihinde yapılan görüşmeleri kapsıyor. Bu isimlerden Ankara'da yaşayan Ö.B.[1], İnisyatif'in üyelerinden biri olmasının yanı sıra, aynı zamanda MazlumDer (İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği) isimli bir İslami insan hakları örgütünde faaliyet yürütüyor ve dernek içinde kadın sorunlarını tartışan bir grubun da kurucu üyesi. 37 yaşındaki Ö. B. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi mezunu ve şu anda da aynı okulun Sosyal Hizmetler bölümünde yüksek lisans öğrencisi. On yıldır aktif sivil toplum faaliyetlerine dâhil olan Ö. B. aynı zamanda Devrimci Sosyalist İşçi Partisi (DSİP) adlı bir partinin de üyesi. Evli ve iki çocuk sahibi olan Ö. B. ile Ankara'da bir kafede 2- 3 saatlik yaptığım derinlemesine mülakat, onun diğer iki isme göre daha fazla kendini ifade edebilmesine olanak tanıdı. Fatma Zişan Tokaç ise İnisyatif'in ve Reçel Blog'un[2] kurucu üyelerinden ve aynı zamanda Ö. B.'nin de örgütlü olduğu DSİP'in üyesi. İstanbul'da yaşayan Tokaç, görüşme yaptığım sırada eğitim için bir süreliğine New York'ta bulunuyordu. Kendisiyle mail yoluyla görüşme yaptığım Tokaç, 24 yaşında ve 2007'den beri aktivist. Yıldız Teknik Üniversitesi Çevre Mühendisliği bölümünde lisans eğitimini tamamlayan Tokaç, İstanbul Üniversitesi Halk Sağlığı bölümünde ve Columbia University Environmental Science and Policy (Çevre Bilimleri ve Yönetimi)'nde yüksek lisansını tamamladı. Zişan Tokaç, aynı zamanda Su Hakkı Kampanyası'nın eski bir çalışanı ve destekçisi, KEG (Küresel Eylem Grubu), Küresel BAK (Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu) ve DurDe (İrkçılığa ve Milliyetçiliğe Dur de Girişimi) destekçisi. Muslim Women's Story Lab (Müslüman Kadınların Hikaye Laboratuvarı) katılımcısı da olan Tokaç, lise son sınıftan beri çeşitli örgütlenmeler içinde aktivistlik yapıyor. İnisyatif'in kurucu üyelerinden Fatma Betül Demir ise İstanbul'da ikâmet ediyor. 25 yaşındaki Betül, İstanbul Üniversitesi Psikoloji Bölümü mezunu ve şu an aynı üniversitenin Adli Tıp Enstitüsü'nde yüksek lisans yapıyor. Demir, Mazlumder İstanbul Şubesi YK ve Mazlumder GYK üyesi. Lisans dönemi ile aktif siyasete giren Demir, öncesinde örgütlü olmasa da takip ettiğini belirtiyor. Fatma Betül Demir'le de mail yoluyla görüşme yaptım. Araştırmam için bu isimleri seçme sebebim, üç kadın katılımcının da benim yeni bir kuşak olarak adlandırdığım profile uygun olduklarını düşünmem. Bu kadınlar, eğitim olanakları ve seküler farklı gruplarla bir araya gelmeleri ile seküler-Müslüman ayrımının sınırlarını kaldırıyor ve hak arayışı konusundaki çeşitliliği ve melez kimlikleri gözler önüne seriyorlar.

Yeni İslami yorumlamalar

İslam dininin içinde bulunduğu farklı dönemlerin ihtiyaçlarına göre yorumlanabileceği düşüncesi ve buradan yola çıkarak yazılan tefsirler yeni olmamakla birlikte, bugün yeniden okuma tartışmalarında belirleyici olan rasyonel yorumları, Aziz Al-Azmeh, *İslam ve Moderniteler* (2003) isimli kitabında on dokuzuncu yüzyıla dayandırarak, önceliği Hüseyin El- Cisir, Muhammed Şükrü Kasımi, Cemaladdin Afgani'nin öğrencisi olan Muhammed Abduh gibi isimlere verir (198). Türkiye'deki İslamcılar arasında ise Kuran'ı rasyonel bir gözle tarihsel bir okumaya tabi tutan Fazlur Rahman'ın ve Ali Şeriatî'nin etkisi büyüktür. Bu yorumlama biçimleri, Kuran'ın temel ilkeleri ile sosyolojik ve tarihsel olarak gelmiş kuralları birbirinden ayırdığı için, sonraki zamanlarda yapılacak olan Kuran'ın ataerkil yorumlarının eleştirisinin de önünü açmıştır. Özellikle Fazlur Rahman'ın öğrencisi Amina Wedud, Kuran'ı kadın perspektifinden okuyarak, kendisinden sonra gelen isimlere örnek olmuştur (Yılmaz, 2015, 88). Türkiye'ye baktığımızda ise Kuran'ın rasyonel yorumlarının çok itibar görmediğini ve özellikle onun kadın konusunda yeniden bir okumaya tabi tutulmasında çok yol kat edilmediğini söyleyebiliriz. "Ankara Ekolü" olarak bilinen Ankara İlahiyat Fakültesi ve oradan mezun olan öğrencilerin bu anlamda çalışmaları bulunmakla birlikte, söz konusu ekol 2010'lu yıllarda kurulan bağımsız İslami örgütlenmelerdeki tartışmalara kadar neredeyse tek örnek olarak kalmıştır. Kuran'ı kadın merkezli olarak yeniden okumaya tabi tutan ve Ankara İlahiyat mezunu olan Hidayet Şefkatli Tuksal'ın doktora tezi olan *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İz Düşümleri* (2012) adlı kitabı, bu anlamda ender çalışmalardandır.

Bununla birlikte Zehra Yılmaz'ın da *Dişil Dindarlık* (2015) kitabında ikinci kuşak İslamcı kadınlar arasında belirttiği Cihan Aktaş, Yıldız Ramazanoğlu, Fatma Bostan Ünsal, Halime Toros gibi isimler de yazıları ve duruşlarıyla gelenek içinde radikal kalan kadınlar arasında varlıklarını sürdürdüler. 1980'li ve 1990'lı yıllarda sadece küçük bir azınlığın düşünüp dillendirdiği kadın ve İslam, İslam ve kadın hakları gibi meseleler 2010'lu yıllara gelindiğinde, bağımsız İslami gençlik örgütleri içinde tartışılmaya başlandı. Bahsedilen, grupların çok büyük olduğu söylenemese de kendi aralarında iletişim içinde oldukları ve seküler pek çok grupla da zaman zaman yan yana geldikleri söylenebilir.

Eski "ağabey" ve "abla"ları ile tartışan ve yeni bir dil üreten gruplar arasında 2010-2013 yılları arasında faaliyet gösteren Hür Beyan Hareketi, Ankara İlahiyat Fakültesi Düşünce Eylem Topluluğu, Emek ve Adalet Platformu, Anti Kapitalist Müslüman Gençler, İhsan Eliaçık'ın çevresi, Reçel Blog ve araştırmamın konusunu oluşturan Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi sayılabilir. Söz konusu grupların referans verdiği isimlere bakıldığında ise Ali Şeriatî'den Seyyid Kutub'a; Edward Said'ten Franz Fanon'a, Michel Foucault'dan Naomi Klein'e ve Karl Marx'a kadar pek çok kişi görülebilir. Özellikle Ali Şeriatî 1970'lerden sonraki İslamcı kuşaklar içinde de popüler olmuştur. "Şeriatî toplumlardaki genel sorunları modernlik-geleneksellik ya da dindarlık-sekülerlik dikotomisinden çıkararak iktidarın ve mülkiyetin bir toplumda üretilme ve paylaşılma biçimi ve dinin bu noktadaki rolü üzerinden okumuştur" (Şengül, 2014: 33). Şeriatî'nin düşüncesine göre kapitalizm tarihsel olarak Batı Avrupa'da çıkmış olsa da, sömürü ilişkileri Habil ve Kabil'e kadar gider. İkisi, iki farklı ekonomik düzenin sembolleridir. Peygamberler ise eşitlikçi ekonomik düzenin tesisi için görevlendirilmişlerdir. Bu savaşlar dinsizliğe değil, dine karşı din savaşlarıdır. Yani Kur'an aynı zamanda egemen sistemin mevcut eşitsizliğini ve sömürüyü de kutsallaştırabilir. Böylece İslamcılığın kapitalizm ile günümüzde, özellikle de AKP iktidarı ile nasıl uyduğu da ortaya çıkar. Şeriatî'yi izleyen İhsan Eliaçık da din anlayışlarımızın tarih boyunca farklı siyasal, toplumsal ekonomik ve kültürel bileşenlerin etkisi altında şekillendiğini söyler (Eliaçık, 2010'dan akt. Şengül, 2014: 34). İslam yorumuna getirdiği tarihsellik farklı görüşlerden pek çok kesimin ilgisini üstüne çeken Şeriatî, kadın ve İslam konusunda ne yazık ki geleneksel düşünmektedir ve katkı sağlamakla birlikte, Müslüman kadınların tartıştığı isimlerden biridir de (Şengül, 2014: 34). İslam ve kadın hakları mesele olduğunda, Müslüman kadınların kendi hak arayışlarını kendi mücadeleleri ile kazanmaya uğraştıklarını söyleyebiliriz.

Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi, tanıtım metinlerinde farklı alanlarda, farklı örgütlenmeler içinden gelen kadınların, Müslümanların kadına yönelik şiddet meselesi ile ilgili yaygın olarak benimsedikleri görüşlerden rahatsızlık duyarak bir araya geldiklerinin altını çiziyor. Kadına şiddeti merkeze alan topluluk, ev içinde, sokakta karşı karşıya gelinen ya da her an gelebilme ihtimali olan her türlü fiziksel, sözlü, psikolojik şiddeti, cinayetleri, taciz ve tecavüzleri gündemine alıyor (Berber vd., 2013: 223-224). Onları Pınar Selek'e destek eyleminde, Ekin Van'ın ölü bedeninin sürüklenmesini ya da Özgecan cinayetini protesto ederken görebiliyoruz. Kadına şiddetin, İslami referanslarla doğrudan ya da üstü kapalı olarak meşrulaştırılmasını tartışan grup, çıkış metinlerinde slogan olarak "sessizlik suça ortak olmaktır" diyorlar. Müslüman erkeklerle, kadına şiddet, İslam'da kadın hakları gibi konuları tartışıyor ve eylemlerine onları da çağırıyorlar. Bununla birlikte görüşme yaptığım isimlerin de belirttiği gibi, İnisyatif'in çekirdek kadrosunu ve aktivistlerin çoğunluğunu Müslüman kadınlar oluşturuyor.

Ne erkek İslam, ne seküler feminizm

Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi (KŞKMİ), 2013 yılının Şubat ayında, takipçilerinin Reçel Blog sitesinden tanıdığı Nebiye Arı Çelik'in kadına şiddet konusunda bir şeyler yapılması gerektiği çağrısı üzerine kurulmuş. Görüşme yaptığım isimlerden Fatma Betül Demir, oluşuma katılmasının, İnisyatif'in dışarıya açık olarak yaptığı ilk program (İslam'da Erkek Forumu) ile birlikte gerçekleştiğini belirtiyor. Demir, sosyal medya üzerinden gördüğü İslam'da Erkek Forumu ile, sürekli olarak kadınların rolleri, ne yapmaları gerektiği gibi meselelerin konuşulduğu bir mahallede yalnız olmadığını hissetmiş ve o tarihten beri İnisyatif'in aktif bir üyesi.

Asıl merkezi İstanbul'da olan İnisyatif'e, kurulduğu günden beri destek veren ve tüm sürece dahil olan Fatma Zişan Tokaç ise görüşme yaptığım diğer isim.

İnisyatif'i destekleyen ve benim görüşme yaptığım son kişi ise şu anda Mazlumder Kadın Çalışmaları Grubu'nu kuran ve aktif olarak görev alan Ö.B.. İnisyatif'e destek veren Ö.B.'ye göre, kuruculuğunu yaptığı kadın çalışma grubu, çok daha farklı bir tecrübe. Kendi anlatımıyla şunları söylüyor:

Biz, Müslüman erkeklerin içinde dünyanın en zor işini yapıyoruz şu anda; kadın mücadelesi veriyoruz. Biliyorsun, o camiada insan haklarına zaten belli bir yere kadar müsaade var. Kadın meselesi tamamen yozlaşmış bir durum. Feminizm, antimodernizmin verdiği bakış açısıyla yozlaşmanın bir ürünü olarak görülüyor. LGBTİ'nin zaten bahsi bile yok. Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi, kadın-erkek karışık ama erkeklerden daha soyutlanmış bir yer. Bizim

yaptığımız, insan hakları mücadelesinde, erkeklerin içinde kadın hakları ile ilgili mücadele yürütmek. Arada kalmışlık aslında... Dindar kadın mücadelesi, Ruşen Çakır'ın "Ne Şeriat, Ne Darbe" de bahsettiği gibi, ne İsa'ya ne de Musa'ya yaranabilme durumu. Yani sadece sekülerlerle değil, bu tarafta da bir mücadele var. Biz kendi hikayemizi yazarken, her iki taraftan da dışlanan bir yol çizdik ama bu, aynı zamanda bir tazelenme. Çünkü uzlaşmış, kalıplaşmış bu iki zihniyetten bağımsız bir yol çizme fırsatı elde ettik. Bundan şikayetçi değilim, beni memnun ediyor.

Ö. B.'nin anlattıkları, aslında tam da geçmişteki İslamcı aktivist kadınlardan ayrıldıkları bir noktayı işaret ediyor. Geçmişte kadın kimliğini bastırma pahasına kadın erkek birlikte verilen İslamcı dava, bu kadınlar için aynı şeyi ifade etmiyor. Artık kendi sözünü söylemek isteyen, kadınlık kimliğini sahiplenmiş ve sadece seküler kesimle değil, kendi erkekleriyle de mücadele etmeyi benimsemiş bir kuşak doğuyor.

Henüz genç bir oluşum olan KŞKMİ içinde aktif olan kişi sayısı, yükselisans tez döneminde ara verenler, lisansı bitirip ailesinin yanına dönenler, evlenenler ve yurtdışına gidenler gibi sebeplerle değişikliğe uğramış. Değişen çekirdek kadro 30 kişi civarında kalsa da, çevreleri oldukça genişlemiş. Kalabalık, ses getiren, basına yansıyan eylemler yapabilme konumuna ulaşmışlar. İlkesel olarak "kadın-erkek birlikte mücadele" diyen İnisiyatif'in, şu anda erkek üyesi bulunmuyor. Okuma gruplarına ve eylemlere gelseler de, çekirdek kadroda olmaya yanaşmıyorlar. Bunun sebebi, Zişan Tokaç'a göre farklı düşünmekten çok bir tür çekince (toplantıda tek erkek olmak) ve bu meseleleri kadınların ilgilenmesi gereken meseleler olarak görmek, öncelikli bulmamak. Bu nedenle daha çok destek olma pozisyonunda kalıyorlar. Buradan yola çıkarak, Müslüman üst kimliği[3] ile kurulan ve bu sebeple kadın-erkek herkese açık olan İnisiyatif'te, diğer pek çok kadın hakları mücadelesinde olduğu gibi, daha çok kadınların aktif olduğunu söyleyebiliriz. İnisiyatif, kadına şiddete karşı mücadele eden seküler feministlerden, "Müslüman" kimliği ile ayrılarak, mücadelenin sadece kadınlar değil, Müslüman erkekler tarafından da verilmesi gerektiğinin altını çiziyor. Kadına şiddetin Müslümanlıkla bağdaşmadığını ortaya koymaya çalışarak, "Müslüman" tanımlamasının içinde yer alan hem erkek hem de kadınlarla birlikte mücadele etmeyi merkeze alıyor.

Ö.B.'ye göre, insan hakları perspektifi İslamcı camiada hep var ve bu, kadın mücadelesi açısından da öyle. Kendi özgün bakış açısı ile mücadelenin sadece solun tahakkümünde olmadığını gösteriyorlar. Onlara göre, Müslüman'ın hayata bakışı, bir şeyin üzerinde tahakküm kurmak ya da onu mutlaka almak değil, bir duruş sergilemek. Kendi bakış açılarıyla kadına şiddete nasıl yaklaşmaları ve ses çıkarmaları gerektiği de temel çıkış noktalarını oluşturuyor. Müslüman kimliğinin getirdiği, ölümden sonrasına inanç, yaratıcıya ve onun gönderdiği kitaba inanmak, hesaba çekileceğine inanmak gibi farklılıklar, onları seküler gruplardan ayırıyor.

KŞKMİ Yeni Bir İslami Yorumlama Biçimi Mi?

Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiyatifi'nin yeni bir İslami yorumlama biçimi olup olmadığına ve bu çerçevede kimlerden etkilendiklerine dair soruma verilen yanıtlar ise İnisiyatif üyelerinin farklılıklarını anlatıyor. Fatma Betül Demir şöyle cevaplıyor:

Açıkçası bu konuda İnisiyatif olarak konuşmam mümkün değil. İnisiyatif'in ortak bir görüşü de yok. Yalnızca İnisiyatif'in ortaklaştığı nokta, kadına şiddetin dini argümanlarla meşrulaştırılmasına karşı çıkması ve buna dair bir mücadeleyi benimsemiş olduğunu söyleyebilirim. Dolayısıyla yeni bir yorum olmaktan ziyade, benim için kültürel kabullerin dini olarak sunulmasının dışına çıkılmasına dair bir mücadeleyi ifade ediyor İnisiyatif'in yaptığı. Dine yeni bir yorumdan ziyade, erkek egemen din yorumunun reddi ve İslam'ın bize verdiği hakların yüksek sesle dillendirilmesiyle kadına yapılan zulmün önüne geçilmesi.

Benzer diğer yorum da Fatma Zişan Tokaç'tan geliyor:

İslam'ı yeniden yorumlamak büyük bir iddia. Şahsen ben böyle adlandırmam. Bizim yaptığımız, daha çok din kılıfına büründürülmüş geleneği ifşa etmek; tacizin, tecavüzün, kadına şiddetin vs. zaten İslami olmadığını, bunun apaçık Kuran ve sünnette olduğunu ortaya koymak oldu. Doğrusu bazı İslami addedilen fikirler ve uygulamaları ters yüz etmek için sadece bu literatür bile yeterli, öyle yeniden yorumlama vs. gibi büyük bir çabaya gerek yok, çünkü ayan beyan ortada. Fakat okuma ve üzerine tartışma yaptığımız, kiminden de etkilendiğimiz pek çok kaynak oldu tabi ki: Hidayet Şefkatli, Ali Osman Ateş, Hülya Şekerci, Musa Carullah, Amine Vedud, Kecia Ali vs...

İki katılımcının yanıtı da, İslam'ı yeni bir yorumlamadan ziyade, tarih boyunca onun üstüne atılmış örtüyü kaldırmak sanki. Bir tür öze dönüşten, İslam'ın ilk yıllarındaki özgürlükten ve yaşayıştan bahsederek,

İslamcı'ların çoğunda görülen "İslam'ın Altın Çağı"na en azından fikrîsel düzeyde ulaşmak. Ö.B. ise verdiği uzunca yanıt ile görüşme yaptığım diğer isimlerle benzeştiği ve farklılaştığı yerleri ortaya koyuyor. Ö.B.'nin anlatımından, onun çok daha farklı bir deneyim yaşadığını öğreniyorum:

Tabii ki sorumluluğu orada. Yani inandığımız değerlerin istismarı üzerinden üretilen şeyle mücadele etmek. Mesela kadına şiddet konusunda IŞİD meselesinde, ilk tepki veren gruplardan biri KŞKMİ idi. Öte yandan, kamp dışında yaşayan kadın sığınmacılarla ilgili ve onların savaş ortamında yaşadıkları şiddet üzerine bir rapor hazırlamıştık. Yani ilk sorumluluğumuz, kendi inandığımız değerlerin istismarı üzerinden üretilen şiddet. Hareketin temeli bu ama bununla birlikte üretilen tüm şiddeti önlemeye yönelik de kendi bakış açımızla mücadele etmek. Başkası nasıl, bilmiyorum ama kişisel olarak ben insanlığın tüm ürettiği ilim ve irfanı kaynak olarak alıyorum. Hepsinin eksik tarafı var, buna İslami yorumlar da dahil. Kuran orada duruyor tek ama hepimizin ürettiği bir yorum İslam. Biz hiç bir zaman Kuran'ın ne anlattığını tam olarak bilmeyeceğiz, zaten bu anlamda kul oluyoruz. Eksik olduğumuzu kabul ettiğimiz için ve o yüzden üretilen tüm İslami yorumlar da aslında eksik, tamamlanma çabası. Tüm kaynakları referans kabul ederim. Mesela ben başörtüsünün farz olduğuna inananlardan biri değilim. Hidayet Abla da inanmaz. O dönemde cariyeler göğüsleri açık geziyor. "Örtün" diyor, oradaki örtme saçını ört değil bana göre. Ama orada işin içine sünnet giriyor ve biliyorsun sünnet dediğin de İsmail'in ortaya çıkışından 200 yıl sonra yazılmış şeyler. Mesela o zamanlarda başörtüsünün İranlılar gibi takıldığını herkes biliyor. Cariyelerden ayırt eden şey örtü oluyor. Bana göre "cılbabı boynunuzdan aşağı sarkıtın" derken cariyeye olmayın anlamda. Ölçü bu; hür olun, erkeklerin cariyesi olmayın, köleleşmeyin. Kadınlara "feminist" olun diyor bana göre o ayet. Benim inandığım Allah öyle diyor. Bu yorumu pek çok kişi yapar. Bunun dışında, kendi adıma Ali Şeriatî önemlidir; klasik sünni perspektiften sol perspektife geçiş. Ama kadın konusunda değil elbette. Zaten kadın konusunda Müslüman erkeklerin ürettiği bir şey yoktur. Sağlıklı bir kaynak yoktur. Bu çok yeni bir hareket. Bence Hidayet Abla'nın tezi Türkiye'de ilktir, daha üretilmektedir. Ben seküler bir aileden geliyorum. Babam Kemalist, deniz kuvvetlerinden emekli, alt komşumuz Özden Örnek. Ben de on beş yaşında çok ciddi bir sorgulama sonrası Risale-i Nurlarla falan başladım. Sonra tüm İslami kaynakları merak ederek araştırdım. İlki oydu ve üç yıl Nur Cemaati'nde idim ama geçmişim, babamın ağzından çıkan 'Nurcular ve hurcular' kelimelerinden ibarettir. Benimki çok farklı bir hikayedir mesela. Ergenlik dönemi aile ile ters düşme dönemi ya, ben de tam tersi şekilde oldu. Mücahit Bilici çok orijinal bir İslami düşünür bence, kadın konusunda bir yazısı yoksa da...

Tokaç ve Demir, İnisiatif'in İslam'ı yeni bir yorumlamaya tabi tuttuğunu kabul etmeyerek, yaptıklarının bir yorumlamadan ziyade bir tür öze dönüş olduğundan bahsediyorlar. Yani, İslam'ı yeniden yorumlamadıklarını özellikle vurguluyorlar ve yorumlama kavramından pek hoşlanmadıklarını anlıyorum. Ö.B. ise diğer aktivistlerden farklı olarak, benim de özellikle üstünde durduğum yorumlama konusunda tavrını belli ediyor. Ö.B.'nin deneyiminin ve düşünce biçiminin daha radikal bir yerde olduğu anlaşılıyor. Kendini aynı zamanda bir sosyalist olarak tanımlayan Ö.B., şunları ekliyor:

Bana göre sosyalizm mesela, İslam'ın ahlaki yönünü temsil eden bir hareket. Bence İslam denen şey bir coğrafyayla sınırlı bir süreç değildir, evrenseldir. İslam, Hz. Muhammed'le başlamaz, Ortadoğu ile sınırlı değildir. Bolivya'daki bir çiftçinin mücadelesinde de onu bulabilirsin bence. Bütüncül bir şeydir. Ama kimlikleşiyor, kimlikler de insanın üstüne ve coğrafyaya yapıyor. Sonra da iktidar mücadelesine dönüşüyor vs... Konuya dönersek, kadın meselesini bir tevhid meselesi olarak görüyorum. İnsani perspektife sahip mücadeleler tevhid mücadelesinin içindedir. Bütün insanları eşitlemeye çalışır. Çünkü Allah herkesi eşit yaratmıştır ve kendisinin bir yansıması olarak yaratmıştır; dolayısıyla tüm insanları kadınıyla erkeğiyle Kürdüyle Ermenisiyle, eşcinseliyle eşitleyebildiğin oranda kadın mücadelesi de bunun bir parçası. Sorun şu, herkes kendi mücadelesini asıl mücadele olarak görüp dayatıyor, bu yanlış. Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisiatifi ile diğer feminizmler arasında ayırt edilmesi gereken şey bu. Bir büyük iddiası olmaması ve bu mücadeleyi diğerlerinin bir parçası olarak görmek, yerini bilmek. Uyum. Yerini, haddini ve olduğun yeri bileceksin ve evrenle uyum halinde olduğunda barış sağlanacak. Bunun başında da İslami olması bence çok bir şey farketmiyor. Bazen bir ekofeminist daha İslami olabiliyor. Bence İnisiatif'in niyeti bu ama çok farklı görüşler de var içinde. Mesela sadece erkekler değil, kadınlar arasında da İslami

kesimin erkekleri gibi düşünenler var. Ben, seküler feminizmin, bunun bir renk olduğunu kabullendiği zaman kadın mücadelesini ileriye taşıyacağını düşünüyorum.

Ö.B.’nin ifadelerinden, her ne kadar İslam’ı referans alan bir hareketin içindeyse de pek çok seküler düşünce biçimi ile mücadelesini birleştirmiş olduğunu görüyorum. Bu da İslam’ı algılama ve yaşama biçimlerinin kişiden kişiye ne kadar değişebildiğini anlatıyor. Özellikle iki üyenin, İslam’ı yeniden yorumlamak konusunda görüşleri benden farklıysa da, ben bu İnisyatif’te yer alan kadınların, İslam’ı kadın hakları bağlamında tartışan yeni bir okuma biçimini benimsediklerini düşünüyorum. Eğer İslam, bu aktivistlerin dediği gibi şimdiye değin erkek egemen bir şekilde yorumlanarak hayata geçirildiyse, bunu eleştirerek kadın perspektifi ile ele almak da, erkek egemen yoruma alternatif yeni bir okuma olarak görülebilir. Öte yandan bu okuma, modern siyasal ideolojilerin (Ö.B. örneğinde sosyalizmde olduğu gibi) Müslümanlık ile eklemlendiği bir zemin ortaya koyarak yeni nesil Müslüman aktivistlerin diğer politik hareketlerle ilişkilensinin de yolunu açıyor. Bu noktada ise akla gelen ilk soru ise kadını merkeze alan bir oluşum olarak Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi’nin feminizm ile ilgili ne düşündüğü oluyor.

Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi’nin kendilerini feminist olarak tanımlayıp tanımlamadığı sorusuna İnisyatif’in heterojen bir yapı olduğu ve kendisini feminist olarak tanımlayanların da, feminizme özellikle mesafeli duranların da olduğu söyleniyor. Fatma Betül Demir, kendisini feminist olarak tanımlamadığını, İnisyatif içinde ise tarihi, cinsiyetler savaşından ziyade sınıf savaşı olarak gören üyelerin de bulunduğu dikkati çekiyor.

Karma bir örgütlenme olduklarını ifade eden Fatma Zişan Tokaç, kendisine dair “feministim” ya da “değilim” ifadelerini kullanmazken, Ö.B. kendisini feminist olarak tanımladığını ifade ediyor. Tanımlama ihtiyacı hissetmediğini ama durumun kendisinin feminizme oturduğunu söylüyor. Ö.B.’ye göre, feminist olarak tanımlanamakta özellikle ısrar edenler, özgünlüğe hânel gelmesin istiyor ve aynı şey ona göre Müslüman sosyalizm için de geçerli. Tanımların bir bagajı olduğundan, ondan çekiniyorlar. Zaten buldukları konuma dair çok tepki aldıkları için, bir de bunu eklemek istemeyebiliyorlar. Ö.B., kişisel olarak ekofeminizme yakın durduğunu söylüyor.

Seküler Feministler ve Dindar İnsanlar Onlara Ne Diyor?

Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi olarak, farklı gruplardan nasıl tepkiler aldıklarını sorduğumda, Fatma Betül Demir, bazı feminist grupların onların varlığını önemseyerek, yaptıkları işleri duyurmak istediklerini söylüyor. Ancak dayanışma amacıyla gittikleri kimi eylemlerde kendilerine “hoş geldiniz” denmesi, onların misafir, seküler feministlerin ise ev sahibi olduğu fikrini yansıtıyor ve bu durumdan rahatsızlar. Buldukları yerde eşit olmadıkları, mücadelenin asıl sahibinin diğer feminist gruplar olması gibi. Öte yandan küçük bir grup olmaları, cinayetlere karşı acil eylem bileşeni oldukları platformlarda aktif rol almalarını engelliyor.

Fatma Zişan Tokaç ise diğer gruplardan her türlü tepki aldıklarını belirtiyor. Onlarla iş birliği yapan Müslüman, solcu, feminist gruplar olduğu gibi İnisyatif’i din dışı gören ya da dindar oldukları için kadın hakları mücadelelerinin ikiye bölünmüş olduğunu düşünen birbirinden farklı pek çok tavrın mevcut olduğunu belirtiyor. Ö.B. ise İnisyatif’in özgün olup olmadığına dair seküler ve dindar gruplardan eleştiri aldıklarını, bir taraf “sola özeniyorsunuz” derken, diğer tarafın “bize öykünerek ama aslında o dinden bahsettiğiniz için gerçek birer kadın hakları savunucusu olamazsınız, ontolojik olarak mümkün değil” dediklerini ifade ediyor. “Kadın meselesi, bizim camiada henüz kıyıda bir mesele, hak ettiği konumda değil. Biz zaten şu an onun mücadelesini veriyoruz; var oluş mücadelesini” diyor.

Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi’nin şimdiye kadar bir araya geldiği seküler gruplardan ve ortak eylemlerden bahsedecek olursak, özellikle kadına şiddet konusunda ortaklaştıkları feminist gruplar olduğunun altını çiziyorlar. Yakın tarihler arasında, 25 Kasım Kadına Şiddetle Mücadele Günü’nde Fatih’te stand açıp, kendi bildirimlerini dağıttıktan sonra Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun tahrik indirimi kalksın eylemine katıldıklarını belirtiyorlar. İstanbul Feminist Kolektif’in ve diğer pek çok grubun da katıldığı Tünel’den Galatasaray’a 25 Kasım yürüyüşüne kendi dövizleri ve afişleri ile katıldıklarını ifade ediyorlar. Kadına şiddetle mücadelede diğer örgütlerle dayanışmayı önemli bulduklarından, ortak okuma grubu, imza metni ve eylem içinde olduklarını dile getiriyorlar.

Sokakta stand açıp bildiri dağıttıkları zamanlarda ise çok değişik manzaralarla karşılaştıklarını dile getiriyorlar. Onları tebrik eden insanların yanı sıra, yaptıklarını anlamayan ve değersiz bulan insanlar da var ama genel olarak olumlu tepkiler aldıklarını ifade ediyorlar. Fatma Betül Demir, şöyle anlatıyor: “Bildiri içeriğine bakıp ‘kızım bunları erkeklere verin, erkeklere’ diyen abalalar da var; sığınmaevleri için açtığımız standta, verdiğim bir bildiriye yüzüme fırlatıp ‘siz aileyi bölüyorsunuz’ diyen de var.

İnisyatif’in şimdiye kadar yapmış olduğu işler arasında, sığınmaevlerinin sayısının artırılması ve içeriğinin iyileştirilmesine dair bir kampanya yürütmek, kadına şiddet konulu bir Cuma Hutbesi hazırlayıp, bunu

video yapıp sosyal medya üzerinden yaymak ve stand açıp, Cuma namazı öncesi ve sonrasında Üsküdar ve Fatih gibi görece daha muhafazakar semtlerde dağıtmak, öldürülen Özgecan Aslan için Fatih Camisi'nde gıyabi cenaze namazı kılmak yer alıyor. Ayrıca iki yıl boyunca süren okuma grubu düzenleyerek kültürel kabullerle dinde olan uygulamalara dair tartışmalar yürüterek, bu süre boyunca 'İslam'da Erkek' ile 'Erkek ve Aile' isimli iki tane forum düzenlemiş. Bunun yanı sıra, Özgecan Aslan cinayetini protesto eylemi, Suriyeli kadınların komisyoncular aracılığı ile evlendirilmeleri ile ilgili eylem, yerde çıplak sürüklenen gerilla kadın ile ilgili bildiri, İstanbul Üniversitesi'ndeki tacizci hoca ile ilgili basın açıklaması, 8 Mart vb etkinliklerle ne kadar geniş bir alanda mücadele ettikleri görülüyor.

İslami feminizm kavramı KŞKM için ne ifade ediyor?

Görüşmede üyelere yöneltilen sorulardan biri de, "İslami feminizm" tanımlaması için ne düşündükleriydi. Fatma Betül Demir, kendi görüşü olduğunu altını çizerek verdiği cevapta, İslami feminizm tanımını zorlama bir kavramsallaştırma olarak gördüğünü belirtiyor. Ona göre bu tanım, feminizmi merkeze alan ama Müslüman kimliği ile kadın hakları mücadelesi yürütenleri de tanımlama kaygısından kaynaklanıyormuş gibi. Kişisel olarak bu kavramdan rahatsız olduğunu ve kendisini tanımlamadığını ifade ediyor.

Fatma Zışan Tokaç da İnisiyatif'in kendini böyle tanımlamadığını ve grup içinde kendini bu şekilde isimlendiren biri ile karşılaşmadığını belirtiyor. Garip bir tanım olduğunu düşündüğünü ve kim tarafından kullanıldığına göre anlamının değişeceğini ifade ediyor.

Yani örneğin, beyaz kadınlar feminist siyah kadınların yaptığı işi "Siyah Feminizm" diye tanımlarsa bu ayrımcı olur, çünkü feminist mücadele içinde egemen olan grup beyazlar ve siyahların feminizmi onlara göre tam bir feminizm olmadığı için ona başka bir isim bulma ihtiyacı duymuşlar demektir. İslami Feminizm de bu şekilde kullanılırsa ayrımcıdır elbette. Fakat diğer yandan, beyazların feminist mücadelesinde kendilerine yer bulamayan kadınlar tarafından kullanıldığı haliyle ayrımcı değil ayrımcılık karşıtı oluyor mesela. Doğrusu İslami Feminizm'in bu ikinci şekilde kullanıldığına şahit olmadım, genelde ilk ayrımcı söylem mevcut. Hepsini bir yana, fikrimce, her tür kadın hakları mücadelesini otomatik olarak feminizm çuvalına tıkmaya çalışmak da başka bir ayrımcılık. Farklı bir mücadele çizgisi olabileceğine ihtimal bile veremeyen bir üsttencilik.

Ö.B. ise kendisini hiç bir zaman "İslami" diye tanımlamadığını ve tanımlamalara çok takılmamak gerektiğini düşündüğünü söylüyor. Farklı feminizmler olduğunu, ekofeminist, sosyalist feminist, anarşist feminist gibi Müslüman feminist de olunabileceğini söylüyor. Ancak bu tanımlamanın Müslüman kimliğe yapılan ayrımcılığın bir yansıması olduğu görüşünde. Ö.B.:

Aynı şeyi, haftasonu engellilere dair ayrımcılık meselesi üzerine konuşuyoruz. Mesela yaşlı biri de bebek de sakat insanlardır ama bunu konuşmayız. Kör bir insan kör olduğunun farkındadır ama o hayata uyum sağlar. Fiziksel engelli bir insan bizim sandığımızdan daha az acı çekiyordur, biz ona dışarıdan daha çok acırız. O uyum sağlamıştır. Kör kördür. Tıpkı içine kapanık, içine kapanık olduğu gibi. Kilolu, kilolu olduğu gibi ve pek çok sorun yaşıyordur ama biz onu engelli kategorisine almıyoruz. Diğerini kategorize etme sebebi, sosyal politika üretmek içindir. Böyle bir şey işte bu mesele de. Ayrımcılık tam olarak nerede başlıyor? Doğal kabul etmediğimiz yerde başlıyor. Ben bunu ortaokulda başörtüsü serbestliği üzerine tartışmalarda fark ettim. Yani asıl olan seküler insan... En özgürlükçü kesim bile öyle düşünüyor. Ona göre annesine özenebilir, başı açık olur. Ona göre asıl olan o, doğal bir şey bu. Evet, aynı şeyi Müslümanlar yapmıyor mu? Yapıyor. Müslüman olmayana "kafir" diyor. "Zındık, günahkar" diyor. Kendi kimliğini ast olarak benimseyen bir insan için ayrımcılık kaçınılmaz bir sürece doğru evriliyor. Bunu fark edip frenlemeye başladığın anda güzel şeyler olacak zaten. Biz kadın mücadelesi veriyoruz. Kadın olarak yaşadığımız şiddete, hayat içinde eşimizden, babamızdan, kardeşimizden gördüğümüz kötülüğe karşı mücadele yürütüyoruz. Ama dışarıdan farklı algılabiliyoruz. Bunu yaparken İslami bakış ne katıyor? Mesela her şeyin bu dünyada bittiğine inanmadığımız için biraz daha belki merhametli bir şekilde olaya yaklaşıyoruz ya da her şey burada çözülmek zorunda değil, sadece bunu sergilemekle mükellefiz burada. O duruşta ben bir insan olarak seninle eşitim, bu duruşu hem bireysel yaşantımda hem de toplumsal alanda savunmak ama sonuç almak zorunda değilim. Yani Müslümanlığın bana göre en önemli özelliklerinden birisi sonuç odaklı olmaması.

Bu açıklamalardan, İslami feminizm kavramından çok da hoşlanmadıklarını ve son yıllarda yapılan İslami feminizm tartışmalarının, henüz bu genç kuşak içinde çok da belirleyici olmadığını anlıyorum.^[4] Son yıllarda LGBTİ mücadelesinin yükselişe geçmesi sonucunda, kadın hareketi ve LGBTİ hareketi pek çok alanda iç içe

geçiyor, şiddete ve heteroseksizme karşı ortak mücadele yürütüyorlar. Elbette bunun somut bir sebebi var. Kadına ve LGBTİ'lere yönelen şiddet aynı kaynaktan yani cinsiyetçi fikir ve pratiklerden besleniyor. Bu bağlamda Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi üyelerinin bu konudaki görüşleri de önemli hale geliyor. Soru yönelttiğim isimlerden Fatma Betül Demir, İnisyatifi'nin kadına şiddete karşı kurulmuş bir örgütlenme olduğunu, dolayısıyla her türlü şiddetin karşısında olduklarını belirtiyor. LGBT'lerin şiddete uğraması durumunda, bunun karşısında olduklarını ancak İnisyatifi olarak bunun dışında ortaklıklarının olmadığını belirtiyor.

Fatma Zişan Tokaç ise şunları söylüyor:

İlk düşündüğümüz şey neden bu turnusol kağıdı sorusuna her defasında maruz kaldığımız oluyor. LGBTİ bizim İnisyatifimizin çalışma alanı değil. KŞKMİ dava takip eden vs. diğer örgütler gibi işlemiyor, bunu yapacak sayısal gücümüz yok. Biz kamuoyu oluşturmayı hedefliyoruz ve genelde çacrcpıcı davalara odaklanmayı seçiyoruz. Bu bağlamda böyle bir trans davası vakası zaten karşımıza çıkmadı. Ama ilkesel karar olarak trans bir kadın şiddete uğradığında destekçisi olacağımız kararını aldık. LGBTİ örgütleri ile birlikte pek çok basın açıklaması ve imza metninin destekçisi olduk.

Ö.B. ise soruya daha ayrıntılı cevap veriyor. Durumun, yabancı olmakla, tanımamakla ilgili olduğunu söyleyen Ö. B., ayrımcılığın tam da burada olduğunu belirtiyor. Mazlumder'de de bunu paylaştıklarını ifade eden Ö.B., sosyal hizmetler bölümünde yüksek lisanstayken LGBTİ konusunda çalıştığını belirtiyor. Eşcinselliğin doğuştan olduğunu ve bunu kabul etmek gerektiğini ancak insanlara bunu anlatamadığını söylüyor. Müslüman camiada çocuğu gey ve lezbiyen olan ailelerin olduğunu ama bunu kabullenemediklerini ifade ediyor. İnsanlara, bu durumu aşamalı olarak anlatmak gerektiğini kaydeden Ö.B.:

İlk önce, onlara Mazlumder'de şunu anlattım mesela. Kapalı bir çalıştay yaptık ve en azından bunun doğuştan geldiğini anlattık. Mesela down sendromu da doğuştan bir anomalidir. En azından, bu durum anomali olarak görülebilir. Çünkü otizm gibi hastalığı olanlar kendilerini hasta değil, farklı olarak kabul eder ve böyle görülmesini isterler. En azından bu perspektifle bakın ki bu insanların sosyal hizmet ihtiyaçları karşılanabilsin. Dışlanmışlık, onları fuhuş gibi kötü koşullara iten sebepler ortadan kaldırılabilir. Bir kısmını kabul ederlerse, politika üretmek ve devlet tarafından desteklenmeleri sağlanacak. Ama bunu kabul etmeyi bile reddediyorlar. Çünkü ben, sen bunu kabullenmesek de sonradan olan, "tercih" diyen, kendisini öyle tanımlayanların da hepsi devlet tarafından korunacak. Ben Mazlumder'de böyle bir yol izliyorum. Ne kadar başarılı olursam atık. En azından konuşmayı dinlemeye başladılar.

Verilen yanıtlarda LGBTİ'lere yönelik şiddetle, kadınlara yönelik şiddet arasında fark gözetilmesi ve İnisyatifi'nin kendisini kadına karşı şiddet ile sınırlaması, sorunu ortak bir sorun olarak görmediklerine işaret ediyor. İnisyatifi bir yandan trans bir kadına şiddet uygulanması durumunda onu savunacakları yönündeki ilke kararında olduğu gibi LGBTİ'lere dönük şiddeti sorunsallaştırmaya çalışırken, öte yandan İnisyatifi üyeleri arasında bu konuda farklı görüşler olduğu anlaşılıyor. Konu hakkında en ayrıntılı cevabı veren Ö.B.'nin söyledikleri İnisyatifi açısından genelleştirilemezse de bu görüşlerden biri hakkında fikir veriyor. Bu bakış açısı LGBTİ'lere dönük ayrımcılığı sorunsallaştırıyor ancak LGBTİ olmayı bir tür anomali yani normalin dışında bir durum olarak tanımlıyor, dolayısıyla LGBTİ'lere dönük şiddet ve ayrımcılığa karşı çıkarken bunu "farklılıkların tanınması" üzerinden kurması sebebiyle LGBTİ'lere dönük önyargıyı yeniden üretmiş oluyor.

İnisyatifi'nin geçmiş ile bağı nasıl kurduğu ve bugün gelinen noktada seküler feminizmin rolünün ne olduğu sorusuna Fatma Betül Demir, İnisyatifi'nin genç bir örgüt olduğunu ve geçmiş ile bağ kurma dertlerinin olmadığı cevabını veriyor. Geçmişteki kadınların sorunlarıyla, şimdi yaşananların farklılaşmış olduğunu ifade eden Demir, Müslüman kadınların başörtüsü mücadelesinin sona ermesiyle, bir grup kadının mücadeleyi bıraktığını, kendileri gibi küçük bir grubun ise farklı bir şekilde mücadelenin içinde olduğunu belirtiyor. Kendi mücadelelerini her şeyden evvel Müslüman erkeklere karşı verdiklerini ve bunun nedeninin İslam'ın kadınlara verdiği hakların, dinin erkek egemen yorumuyla ellerinden alınması olduğunu belirtiyor. Tam da buradan hareketle mücadele yürüttüklerinin altını çizen Demir, 28 Şubat sürecinde politikaların kadın bedeni üzerinden yürürken, erkeklerin bir şekilde hayatlarına devam ettiği ve okullarını bitirdiğini ve bu bağlamda Müslüman kadın ve erkekler arasında bir kırılma olduğu kanatında. Kadın perspektifli mücadele yürütülmesinin seküler feminizmden ziyade Müslüman erkekler tarafından mücadelede yalnız bırakılmakla ilişkili olduğunu düşünüyor. Öte yandan, bu durumun Müslüman kadınların kadın kimliklerini ön plana çıkarıp, seküler feministlerle ortak iş yapmalarını kolaylaştırabildiğini söylüyor.

Fatma Zişan Tokaç ise öncelikle koşullarının farklı olduğunu ve koşulların mücadeleleri belirlediğini dile getiriyor. Tokaç, geçmişteki Müslüman kadınların mücadelesinin önemli olduğunu kaydederek:

O mücadelelerin kazanımı, bizim hala aynı şeylerle değil farklı sorunlarla ulaşabileceğimiz bir tür konfor yaratması oldu. Seküler feminizmin elbette ki etkisi var fakat bu etkinin Müslüman kadınların kendilerini seküler feminizmin bir parçası olabildiklerimi gibi görmeleri olduğunu söyleyemem. Sadece Müslümanların feminizme mesafeli olmasından bahsetmiyorum, egemen feminist söylemin de zaten dışlayıcı olduğundan söz ediyorum. Daha çok faydalanılan kaynaklardan biri olarak bir rol üstleniyor. Fakat KŞKMİ kendi alanında da tek zannediyorum, o yüzden bu yorum genellenemez.

Ö.B., geçmişte de benzer bir damar olduğunu ama bunun su yüzüne çıkmadığını ifade ediyor. Ö.B.'ye göre nasıl ki Kürt kimliği hem erkek hem de kadın için en üstte duruyorsa, Müslüman kimliği de kendileri için öyleydi. Bununla birlikte geçmişle ortak bir mücadele alanları olduğunu, herkesin muhalif olduğunu vurguluyor. Eskiden İslamcı erkeklerle ortak mücadele daha ön plandayken, bunun şimdilerde değiştiğini söylüyor.

Milli Görüş camiasından benim tanıdığım, geçmişi oradan gelen çok kadın var. Ama şimdi feminist perpektife sahipler. Dolayısıyla öyle kategorize etmek mümkün değil, sadece geçirilen sürecin doğası ile ilgili... O an su yüzüne çıkması için müsait değildi belki, şu an daha müsait. Çünkü artık Müslüman erkekler muktedir, iktidarla tanıştı ve kadınların karşısında kendi kimliğinden beslenen birileri var. Çifte iktidar yaşıyor. Dolayısıyla şimdi çıkmak için uygun ortam var ama dediğim gibi bence her zaman az da olsa vardı o damar.

AKP İktidarı ve KŞKMİ

AKP iktidarını nasıl değerlendirdikleri ve söz konusu iktidarın kendileri için avantajlı olup olmadığı sorularına, Fatma Betül Demir, İnisiyatif'in AKP iktidarının kadın politikalarının dışında olduğunu ve bu iktidarı reddettiklerini belirtiyor. Ellerinden geldiğince bağımsız olma kaygısı taşıdıklarını ifade eden Demir, oldukça çarpıcı bir örnek vererek şöyle diyor: "İki yıl evvel Suriyeli Kadın Ticaretine Hayır dediğimiz bir basın açıklamasında AKP'yi zayıflatmakla 'suçlanmıştık.'"

Demir, Müslüman erkeklerle ve muhafazakar politikaların kadını özne kabul etmeyişiyle, sol ve seküler kesimden bazı insanların din düşmanlığıyla aynı anda mücadele ettiklerini vurguluyor. İslami olanın sesini yükseltme kaygısında olduklarını, kültürün erkeklere verdiği çoğunlukla avantajlı konum nedeniyle de Müslüman erkeklere karşı da mücadele etmenin zorunlu olduğunun altını çiziyor. Hem Demir hem de Tokaç, söyledikleriyle Ö. B.'nin "ne İsa'ya ne de Musa'ya yaranma" tanımını örnekliyorlar.

İnisiyatif'in AKP iktidarı döneminde kurulduğunu belirten Fatma Zişan Tokaç, yaş ortalaması itibarıyla çoğunun neredeyse AKP'den başka hükümet görmediklerini ve dolayısıyla tüm mücadelelerinin bu çerçevede döndüğünü anlatıyor. Fatma Şahin döneminde diğer kadın STK'ları ile birlikte çalışmaların mevcut olduğunu ama artık bunu görmediklerini, basında hükümet mensupları ve kimi popüler figürlerin kadınlar hakkında sansasyonel açıklamalarının birbiri ardına yapıldığına şahit olduklarını ifade ediyor. Diğer yandan kadına şiddet istatistiklerinin ürkütücü boyutlarda olduğunu söyleyen Tokaç, verdikleri çok yönlü mücadeleyi özetliyor:

Bir yandan bunlarla uğraşırken, bir yandan da bir o kadar sansasyonel sol ve feminist kimi argümanlarla da uğraşmak zorundasınız. AKP'yi eleştirmeyi dindarların yaşam tarzını aşağılamak sanıyorlar. Hala "başörtülü hakim olur mu" diye tartışıyoruz vs. Tüm bunlarla mücadele etmeye, her cephede savaşmaya çalışıyoruz ama bu mücadelede az da olsa sol, feminist kesimlerden ve dindar erkeklerden de yoldaşlarımız olduğunu da söylemeyi unutmamak lazım.

Muhafazakar kimliği ön plana çıkaran AKP'nin, Müslüman kimliğe çok büyük zarar verdiğini belirten Ö.B., AKP'den önce İslami kimliğin bir güvenilirliği olduğunu ama AKP'nin onu yerle bir ettiği ve şu an "Müslüman" dendiğinde en güvenilir insan tipinin kafada canlandığını söylüyor. Bunun değer ve inançlarına büyük zarar verdiğini kaydeden Ö.B., eskiden güvenilirlik önemliken şu an canı ve malı gasp eden bir dindar kimliği algısının olduğunu söylüyor. Kapanan ve namaza başlayanların sayısında artış olduğunu ifade eden Ö.B.:

Gerçek dindarlar, daha öncesinde mücadelesini vermiş olanlar kısmen kendini koruyabildi ama iktidarın doğasından kaynaklı olarak o kimliği bir araç olarak kullandığımızda bu kaçınılmaz sonuçtur. Başörtüsüne serbestlik geldi, olan bu. Bu iyi bir şey. Ben üniversiteyi başörtüsü yüzünden on iki yılda bitirdim. İkinci okul bırakışım da Ak Parti döneminde oldu. 2008'de mezun olduğumda hala yasak vardı. Bitirdiğimde zor bela hala yasaktı. Herkes açılıyordu çalışmak için, yani geçen sene bitti işte.

Ö.B.'ye göre başörtüsünün serbest olması, aslında başörtüsü meselesi olmadığını anlaşılması için vesile olmuş. Ancak, İslami camiadaki erkeklerin bu serbestlikle birlikte çok büyük bir boşluğa düştüklerini esprili bir dille aktaran Ö.B., İslamcı erkeklerin tüm meselelerinin başörtüsü olduğunu, kapitalizme tamamen uyum sağlayarak,

iktidarın raconuna ayak uydurduklarını ve onları sadece başörtüsünün kurtardığını, başörtüsünün sembolikleştiğini söylüyor.

Yasak kalktığı zaman çok büyük boşluğa düşenler olmuştu. Ben Mazlumder’de onlara mail yoluyla demiştim ki ‘Siz de bundan sonra cübbe-sarı giyeceksiniz. Çünkü kıyafetleriniz İslami değil, modern dönem. Siz çok rahat terk ettiniz İslami şeyleri. Çok büyük boşluğa düştünüz, ben size kıyamayacağım. Cübbe, sarığı yeniden giyeceksiniz ve mücadelesini yürüteceksiniz ve biz hafta sonları gelip, elimize alıp cübbe sarık namusumuzdur, kimliğimizdir, yaşasın İslami davamız, diye eylem yapacağız. Sonra başörtülü milletvekillerimiz size referans olacak, işler bulacak ama söz veremem asgari ücretin biraz altı olabilir. Çok zorlanırsanız, cübbe ve sarığınız sizin için fazilet-çünkü başörtüsünün faziletli birşey olduğunu bizer yıllarca anlattılar- olduğunu anlatan seminerler düzenleriz’. Özellikle AKP ile başörtüsü istismar aracına döndü, oy devrişirildi, yine kirlletildi. Buna rağmen başörtüsünün serbest olmasının çok iyi bir şey olduğunu düşünüyorum.

Ö. B. kendi camiasındaki erkeklere yönelttiği bu eleştiri ile aslında hem Kemalistler için hem de İslamcı erkekler için yıllardır ideolojik savaşın alanı olarak kullanılan kadın bedeni ve başörtüsü meselesini tersine çevirerek, bu kez İslamcı erkeklerin bedeni üzerinden geri püskürtüyor. Son olarak, Ö.B. ile olan görüşmemde, ona Türkiye’de dindarların AKP hükümeti ile birlikte Türk modernleşmesiyle ve Kemalizmle hesaplaşp hesaplaşamadıklarını soruyorum. Çünkü geçmişte İslami hareket içindeki kadınlar, başörtüleri nedeniyle uğradıkları ayrımcılığı genellikle Kemalist geleneğe bağlıyorlardı. Kemalist modernleşmeyi, aydınlanmanın ve ilerlemenin yolunun seküler bir düşünce biçiminden geçtiği görüşünü reddeden kadınların, bugün geldikleri noktada neler düşündüklerini merak ediyordum. Özellikle, hikayesi diğer iki kadına göre farklı bir seyir izleyen ve asker bir babanın kızı olan Ö.B., sorunun muhatabı oldu. Aslında Kemalizm’in laiklik vurgusuna bir itiraz olduğunu düşündüğüm İnisiyatif, Kürt meselesi konusunda “barış” tavrıyla ya da Cuma hutbesini Türkçe, Arapça ve Kürtçe yayınlarak, “tek dil” ve “tek millet” türü resmi devlet söylemlerinin de karşısında durduğunu ispatlamış oluyor. Ö.B., bu hesaplaşmanın tamamlayabileceklerini ama bunu istemediklerini belirtiyor:

Bence tamamlanamayacak bir şey yok. Her zaman o tehlikeli, Kemalist damar var. Hepimiz bunu yaşıyoruz ama var oluyor olması-ülküçüler de var,sekte sol da var her zaman- senin onu aşamayacağın, yüzleşemeyeceğin anlamına gelmiyor. İktidarı ele geçirmeye daha yakın olmaları belki bir risk olarak algılanıyor ama karşılığında AKP bir neokemalizm ürettiği için bence varoluşlarının bir dayanağı da o. Yok olmasını istemiyorlar çünkü o mağduriyetten besleniyorlar. Kemalizm’in ürettiği o mağduriyet onları iktidara taşıdı. Dolayısıyla şu an elde ettikleri ayrıcalıkları sürdürülebilmelerinin bir yolu mağduriyet. Yoksa, pek çok Kemalist arkadaşımın bir noktada uzlaşabildim mesela. Çünkü sonuçta o insanlarla bu ülkede yaşıyoruz. Onlarla da anlaşmak zorundayız. Değiştiler onlar da, ben Kemalist kitlenin de eskisi gibi olduğunu düşünmüyorum. Değişen, dönmüşen var. Olmayan da var ama muhalefet olmak insanı terbiye ediyor galiba.

Ö.B.’ye göre Müslüman feminist kadınların, kadın mücadelesine katacağı önemli bir şey var; mezhep kavgalarının önlenmesinde kadın bakış açısı.

Tüm Müslüman erkekler için mezhep çok önemli. Sunni gelenekte kadın, erkeğin malı gibi görülüyor örneğin. Müslüman feministler, kadın ve erkeğin fitratının farklı olduğunu anlatabilirler. Mesela toplumsal cinsiyet başlığı altında bu kavramları irdeleyemez. Toplumsal cinsiyet kavramında küresel bir iktidar, bir tahakküm var ve bu da bu coğrafyanın dokusuna uymadığı için kadın hareketi de başarılı olamıyor, tıpkı sosyalizm gibi. İşte bu perspektif, kadın hareketine katkı sunabilir. Biz haklarımızı kadın mücadelesinden öğrendik. O kadınların yaptıklarına asla saygısızlık yapılmasını istemem ama ucu açık olmalı. Bizim katkımıza, diyalektiğe açık olmalı. Bu topraklarda kadın ayrımcılığına dair o dokuya işleyen gelenek ve temellerinde neler var; mezhep, tanrı erkek kavramı var ama bunlara giremedik. Bunların çözülmesi lazım. Hiç kolay şeyler değil...

Ö. B., sadece seküler feministlerin mücadelesini önemsemekle kalmıyor, bir kapı aralıyor ve ortaklık kurabilecekleri alanlar olduğuna işaret ediyor ama bununla birlikte seküler feminizmin temel kavramlarından olan ‘toplumsal cinsiyet’in yerine ‘fitrat’ kavramını yerleştiriyor ki, günümüzde feministlerin tartıştıkları ve iktidar tarafından üzerlerine ok gibi atılan bu kavram, Müslüman feministler ile seküler feministler arasında çok ciddi bir ayrımın temel noktası olabilir. Biz, Müslüman kadınların hak arayışlarında onlarla bu kavramı tartışacak mıyız, bir ortaklık mümkün mü, yoksa ‘baştan ayrılıyorz’ diyerek, ortak bir zeminde buluşmaktan imtina mı edeceğiz, bunu da zaman içindeki mücadele belirleyecek gibi görünüyor.

Bununla birlikte Ö.B.'nin vurguladığı bir diğer konu da feminizm tartışmaları içerisinde önemli olan “yerellik” kavramı. Ö.B. “coğrafya” ve “toprak” üzerine yaptığı vurguyla kadın hareketinin evrenselliği ile yerellik arasında nasıl bir ilişki kurulması gerektiği konusunda da düşünmeye kapı aralıyor. Yerellik her zaman o ülkenin veya bölgenin kültüründe içerilmiş olan kalıpları yeniden üretmeyi gerektirmiyor elbette, zaten Ö.B. de diyalektiğe açıklığa vurgu yaparken dönüştürücü bir ilişkiden bahsediyor. Evrensel ile yerelliğin kadın mücadelesi içinde nasıl bir araya getirilebileceği başlı başına bir çalışma konusu olabilecek kadar geniş bir tartışmayı gerektiriyor ancak bu vurgu üzerine kafa yormanın önemli olduğunun da altını çizmek gerekiyor.

Sonuç

Kadına Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi, Türkiye’de geçmişteki İslamcı hareketlerle bağları olmasına rağmen özellikle 2010’lu yıllarda gelişmekte olan yeni bir Müslüman aktivist kuşağın bir araya geldiği örneklerden birisi. Bu damarın henüz yeni yeni ortaya çıkmakta olan cılız bir damar olduğunu akılda tutmakta fayda var ancak yine de bu İnisyatif ve benzeri örgütlenmeler devlet ve iktidar söylemine eklenen İslam’ın anaakım yorumları dışında çeşitli toplumsal mücadele alanlarında kendi haklarını savunmanın yanı sıra, diğer ezilen ve muhalif kesimlerle de dayanışan alternatif ya da muhalif İslam yorumlarının da olduğunu gösteriyor. İslam farklı şekillerde algılanıp yaşanabiliyorsa, o zaman bu durum, İslam’ın ve Müslümanların stereotipleştirmesinin de önüne geçecek tartışmalara doğru bir zemin kazandırabilir ve “gerçek İslam bu ya da değil” şeklinde süregelen kısıtlayıcı tartışmanın da önüne geçebilir.

İslamcı bir gelenekten gelen AKP iktidarına muhalif bir çizgide oldukları açıkça belli olan İnisyatif’in, mücadelesini sadece başörtüsü ve Müslüman kadınlar üzerine baskıcı bir politikayı savunan bir Kemalizm türüne[5] karşı değil aynı zamanda İslamcı erkeklere karşı da verdiği söylenebilir. Hatta büyük oranda kendi mahallesi ile bir mücadele içinde olduğunu söylemek mümkün görünüyor. Bunun yanı sıra, dindar Müslüman kadın kimliğinin, kadın hakları konusunda mücadele etmede bir engel olmadığı da ortaya çıkıyor. Mücadele, sadece Müslüman kimlik ile kadın olarak var olmak için değil, kadına şiddetin her türlü, vicdani red, Kürt meselesi gibi pek çok konuda tavır almalarında da kendini gösteriyor. Bu durum Müslüman kadınların hareketinin salt “İslamcılık” başlığı altında değerlendirilmesinin, mücadele eden başörtülü kadınların ya sadece mağdur ya da sadece muhafazakarlık, gericilik gibi fikirlerin taşıyıcısı olarak değerlendirilmesinin bir kör nokta oluşturduğunu, çok boyutlu bir analize olanak sağlamadığını ortaya koyuyor. Kendilerini Müslüman kimliğiyle tanımlayan kadınlar arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunuyor. Nasıl seküler kadın hareketi homjen bir bütün oluşturuyorsa, Müslüman kadınların hareketi de homjen bir bütün oluşturuyor. Bu çalışmada ele alınmaya çalışıldığı gibi bazı konularda her iki kesimden kadınlar ortak tavır alabilirken popüler terimle “kendi mahallelerinden” olan kadınlarla ayrı düşebiliyorlar.

Müslüman kadınlar içinde KŞKMİ ile örneklemeye çalıştığım bu yeni kuşak aktivizmin ortaya çıkışı kadın hareketi için yeni ortaklık zeminlerinin yanı sıra bu alanda çalışan sosyal bilimciler için de yeni bir ufuk sunabilir diye düşünüyorum. Araştırmama konu olan KŞKMİ üyeleri ile yüz yüze ve mail yoluyla gerçekleştirdiğim görüşmeler sonucunda, henüz oldukça genç sayılabilecek oluşumun üyelerinin temel konularda uzlaşmakla birlikte, kendilerinin de ifade ettiği gibi pek çok noktada farklı çizgilerde oldukları anlaşılıyor. Bu da gerek İslamiyet’i algılama ve yaşama biçimlerinin gerekse kadın hareketinin içinde barındırdığı çeşitliliği ortaya çıkarması bakımından önemli. Kendilerini feminist olarak tanımlamaları ya da tanımlamamaları verdikleri mücadelenin değerini hafifletmiyor ve kadın hareketi adına yeni alanlar açarak, seküler kadın hareketiyle de ortak paydalarda buluşabildiklerini resmediyor.

Dindar kadınlar olarak İslam’ın erkek egemen yorumuyla mücadele ederek, kendi içlerinden cevaplar ve çözümler üretirken, Ö.B.’nin deyimiyle ne İsa’ya ne de Musa’ya yaranabilmek onları hem özgün kılıyor hem de kadına şiddetle mücadele konusunda yeni imkanlar yaratıyor. Özellikle feminizm lafından sadece müteyeyyin değil, seküler kesimin de korktuğunu ya da ön yargılı olduğunu düşündüğümüzde, kendi içlerinden geliştirdikleri dil ile kadına şiddetle mücadele konusundaki çabalarının değerli olduğu bir kez daha anlaşılabilir. Beyaz, Batılı feminizmin üstenciliğine eleştiriler getirerek kendi yollarını çizmeye çalışan İnisyatif’in önünde daha hayli uzun bir yol var denebilir. Bu süreçte seküler kadın hareketi ile ortaklık kurabilmeleri, önyargıların aşılmasıyla mümkün görünüyor. Görüşme yaptığım isimler kendilerine feminist deseler de demeseler de gelecek günlerde kadın hareketi içinde büyüyeceklerini düşünüyor ve bugün IŞİD dahil pek çok radikal örgütlenmenin farklı dinamiklerle beslenmesine rağmen, kadın perspektifli bir İslami yorumlama ve bunun yaygınlaşması ile önüne geçilebileceğini düşünüyorum.

Şiddete Karşı Müslümanlar İnisyatifi, Müslüman üst başlığı ile erkek ve kadınlara açıksa da, örgütlenmenin ve hareketin taşıyıcısının kadınlar olduğu söylenebilir. Özellikle İslami camiadaki erkeklere yönelik eleştirinin de bunda etkisi büyük kuşkusuz.

Farklı kesimlerden hem destek hem köstek gören İnisyatif, yakın tarihteki Müslüman erkeğin iktidar tecrübesi ile mücadele ederken, 'ne erkek islam ne de seküler feminizm'diyerek arada kalmışlığında kendi hikayesinin yolunu inşa ediyor.

Ö.B.'nin başörtüsüne ilişkin sözleri ile bu çalışmayı bitirmek istiyorum: "Biz, Feyza'nın Reçel'de yazdığı *Başörtüsünde Tutuklu Kaldık* yazısında gibiyiz. Bir kesime göre başörtüsünü istismar ediyoruz, bir kısım için 'minnet duyun şu duruma, daha ne istiyorsunuz?' sorusunun muhataplarıyız. Biz kadın olmadık, başörtüsünde takılı kaldık. O yüzden de Müslüman, başörtülü kadın yadırganıyor. Tam olarak kadın kabul edilmiyor kadın mücadelesi açısından da." [\[6\]](#)

- [1] Görüşülen kişi açık isminin kullanılmasını istemediği için makalede kendisinden Ö.B. olarak söz edilecektir.
- [2] Reçel Blog, özellikle Müslüman kadınların seslerini duyurmak için açtıkları bir web sayfası.
- [3] Müslüman üst kimliği, kadınlık-erkeklik gibi kimliklerden önce Müslümanlık temelinde bir araya gelişe işaret ediyor.
- [4] Söz konusu tartışmalar için bkz: Ali (2014).
- [5] Kemalizmin bu varyasyonu 28 Şubat darbesi ile başlayan ve yakın zamana kadar sürdürülen başörtüsü yasağının savunucusu olarak, başörtülü kadınların kamusal alandan dışlanmasına yaslanan bir strateji sürdürüyordu. Bugün başörtüsü yasağı kalkmış olsa da başörtüsüne ilişkin önyargıların ortadan tamamen kalkmış olduğunu söylemek mümkün değil. Çoğunlukla başörtülü kadınlar üzerinden yürütülen dindar-laik karşıtlığı hâlen Türkiye politikasındaki temel ayırım çizgilerinden birini oluşturuyor. Bu bakımdan hem politikasının merkezine laikliği koyanların hem de İslamiyeti temel referans noktası olarak alan siyasi hareketlerin, çatışmayı büyük oranda kadın bedeni ve başörtüsü üzerinden kurduğu söylenebilir.
- [6] Bahsi geçen yazıya şu adresten ulaşılabilir: <http://recel-blog.com/basortusunda-tutuklu-kaldik/>

Kaynakça

Ali, Zahra. (Der). *İslami Feminizmler*. Çev: Öykü Elitez. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014).

Al-Azmeh, Aziz. *İslâmlar ve Moderniteler*. Çev: Elçin Gen. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003).

Berber, Emre et. al. *Fasıla: İslâmi Gençlik Tartışması*. (Hür Beyan Hareketi, 2013).

Şengül, Serdar. “Kategorik ret ile kategorik kabul arasında Türkiye’de İslâm’a ve İslâmcılığa yaklaşımlar”. *Birikim* 303-304. (2014): 27-35.

Tuksal, Hidayet Şefkatli. *Kadın Karşıtı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri*. (Ankara: Otto Yayın, 2012).

Yılmaz, Zehra. *Dişil Dindarlık: İslâmcı Kadın Hareketinin Dönüşümü*. (İstanbul: İletişim Yayınları, 2015).